

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ВИНИКНЕННЯ МОБІНГУ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОПЕРЕДЖЕННЯ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Олексій Сергійович БУКІН,

*аспірант відділу організації
освітньо-наукової підготовки
Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Мобінг є складним соціально-психологічним феноменом, який все частіше привертає увагу науковців та правозахисників, особливо в контексті освітніх установ. Під мобінгом розуміють систематичне психологічне переслідування, приниження, або тиск на окрему особу чи групу осіб з боку колег, однокурсників або викладачів. Цей феномен не лише шкодить психічному здоров'ю здобувачів освіти, але й створює негативну атмосферу в навчальному середовищі, що може впливати на якість освіти та загальний мікроклімат. Виникнення мобінгу в навчальних закладах обумовлене низкою психологічних механізмів, які включають індивідуальні особливості, особистісні конфлікти та соціальну динаміку в групах. Важливо також враховувати правовий аспект цього явища, оскільки запобігання мобінгу та захист прав здобувачів освіти є обов'язком освітніх установ. Правові заходи, спрямовані на попередження та подолання мобінгу, мають бути комплексними та орієнтованими на забезпечення безпечного навчального середовища.

Психологічні механізми, що сприяють виникненню мобінгу серед здобувачів освіти, можна класифікувати за кількома напрямками. Один із ключових чинників - це соціальна динаміка у групах. Здобувачі освіти, особливо у підлітковому та юнацькому віці, схильні до пошуку своєї соціальної ідентичності, що може призводити до створення неформальних груп та виділення "інших". Процес соціальної категоризації сприяє виникненню ворожості між групами, що в свою чергу провокує мобінг. Деякі учасники навчального процесу можуть вдаватися до агресивної поведінки щодо осіб, які відрізняються за зовнішнім виглядом, соціальним статусом або іншими ознаками. Такі поведінкові реакції часто підкріплюються прагненням до домінування та отримання влади в соціальній групі. Індивідуальні психологічні особливості також відіграють важливу роль у виникненні мобінгу. Особистості з низьким рівнем емоційної стійкості, заниженою самооцінкою або високою тривожністю частіше стають жертвами мобінгу, оскільки їхня невпевненість та вразливість сприймаються іншими як слабкість. З іншого боку, агресори часто мають високий рівень нарцисизму, недостатню здатність до емпатії та схильність до маніпулятивної поведінки[1]. Психологічні травми, отримані в дитинстві або у власному досвіді навчання, також можуть впливати на схильність до участі у мобінгу з будь-якого боку. Проблема мобінгу серед здобувачів освіти має серйозні наслідки не лише для жертв, але й для загального навчального середовища. Жертви мобінгу часто страждають від зниження успішності, втрати мотивації до навчання, розвитку депресивних станів та тривожних розладів. У найбільш критичних випадках мобінг може стати причиною суїцидальних настроїв. Навчальні заклади, де проблема мобінгу є поширеною, стикаються з

високим рівнем плинності студентів та зниженням загальної репутації, що негативно впливає на їхню конкурентоспроможність.

Попередження мобінгу серед здобувачів освіти вимагає комплексного підходу, який враховує як психологічні, так і правові аспекти. Першочерговим завданням є формування в освітньому середовищі атмосфери толерантності та взаємоповаги. Психологічні тренінги, спрямовані на розвиток емоційної грамотності та навичок розв'язання конфліктів, є ефективним інструментом у профілактиці мобінгу. Такі заходи сприяють підвищенню рівня емпатії серед здобувачів освіти та створюють умови для більш гармонійної взаємодії в групах. Важливим елементом профілактичної роботи є інформування здобувачів освіти про шкідливі наслідки мобінгу та правові засоби захисту своїх прав. З правової точки зору, попередження мобінгу в навчальних закладах включає розробку та впровадження нормативно-правових актів, що визначають відповідальність за дії, які мають ознаки мобінгу. Важливим кроком є розробка внутрішніх регламентів навчальних закладів, які передбачають процедури розгляду скарг на прояви мобінгу та відповідні санкції щодо порушників[2]. Освітні установи повинні створювати спеціалізовані комісії або групи для оперативного реагування на випадки психологічного тиску та цькування серед здобувачів освіти. Це дозволяє забезпечити швидке вирішення конфліктних ситуацій та захист прав постраждалих. Важливим аспектом правового регулювання мобінгу є впровадження національних стандартів, що визначають мінімальні вимоги до захисту прав здобувачів освіти від психологічного насильства. Такі стандарти повинні враховувати міжнародний досвід та рекомендації, зокрема, від ООН та ЮНЕСКО щодо забезпечення безпечного навчального середовища[3]. Створення правової бази, яка включає чіткі визначення мобінгу та механізми захисту, сприяє більш ефективному вирішенню цієї проблеми в межах правового поля.

На нашу думку, практичні заходи щодо запобігання мобінгу мають включати регулярний моніторинг ситуації в навчальних закладах. Психологічні служби освітніх установ повинні проводити анонімні опитування серед здобувачів освіти для виявлення потенційних конфліктів та випадків психологічного тиску. Такий підхід дозволяє вчасно виявити проблеми та надати необхідну психологічну допомогу. Крім того, організація відкритих дискусій та семінарів на тему мобінгу сприяє підвищенню обізнаності серед здобувачів освіти та персоналу, що є важливим елементом профілактичної роботи. У сучасних умовах навчальні заклади повинні не тільки забезпечувати високу якість освіти, але й створювати безпечне середовище для розвитку особистості. З огляду на це, необхідно продовжувати роботу над удосконаленням правового регулювання у сфері запобігання мобінгу, впровадженням психологічної підтримки та розробкою програм, які сприяють розвитку соціальних навичок у здобувачів освіти. Це дозволить мінімізувати ризики виникнення мобінгу та забезпечити умови для ефективного навчання і особистісного розвитку.

Отже, психологічні механізми виникнення мобінгу серед здобувачів освіти є складним і багатогранним явищем, що впливає на загальний мікроклімат навчальних закладів та психічне здоров'я учасників освітнього процесу. Системний підхід до запобігання мобінгу передбачає поєднання психологічних методів, спрямованих на розвиток емпатії та навичок розв'язання конфліктів, із правовими заходами, що забезпечують чіткі процедури реагування на випадки психологічного тиску. Впровадження національних стандартів та

внутрішніх регламентів навчальних закладів сприяє створенню безпечного освітнього середовища, де права та гідність кожного здобувача освіти надійно захищені. Лише інтеграція цих заходів дозволить забезпечити гармонійний розвиток особистості та створити умови для якісного навчального процесу, де кожен відчуватиме підтримку та захищеність.

Список використаних джерел:

1. Макарова О. П. Проблема булінгу в сучасному суспільстві. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. МВС України. Харків. 2019. С. 285 — 288.

2. Макарова О. П. Теоретичні погляди вітчизняних науковців на вивчення професійної ідентичності. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. МВС України. Харків, 2019. С. 259 - 263.

3. Макарова О. П. Феномен ідентичності в міждисциплінарному вимірі. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. МВС України. Харків. 2018. С. 251-253.